

БӨЛІМ: ПСИХОЛОГИЯ

АТА-АНА - БАЛА ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІК СҰРАҚТАМАСЫ

ЖАРИЯЛАНДЫ
02.12.2022СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/127007/>

4 курс студенті: Төлеқазы Г.Ғ.

Оқытушы: Болтаева А.М.

Әл — Фараби атындағы ҚазҰУ

АТА-АНА — БАЛА ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІК СҰРАҚТАМАСЫ

Әдістеме авторы: И.М. Марковская 1999 жылы ұсынған, бұл әдіс 3 жастан 18 жасқа дейінгі ата-аналар мен балалардың өзара әрекеттесуінің мүмкін ерекшеліктерін диагностикалауға арналған. Сауалнама мәтінінде ата - аналардың балалармен қарым-қатынасын бағалауға арналған 10 критерий шкаласы бар және 60 сұрақтан құралған.

Мақсаты: әдістеме ата-аналар мен балалардың өзара әрекеттесу ерекшеліктерін диагностикалауға арналған. Әдістеме ата — ананың бағасын ғана емес, сонымен бірге өзара әрекеттесуін-балалардың көзқарасынан анықтауға мүмкіндік береді.

Шкалалар мәтіні:

Жасөспірімдер мен олардың ата-аналарына арналған «Ата-ана мен баланың өзара әрекеттесуі» сауалнамасында келесі 10 шкала берілген.

1 шкала: талап қоймау-талап қоя білу. Бұл шкала ата-ананың баламен қарым-қатынасында көрінетін ата-ананың талап ету деңгейін көрсетеді. Осы шкала бойынша көрсеткіштер неғұрлым жоғары болса, ата-ана соғұрлым талапшыл болады, соғұрлым ол баладан жауапкершіліктің жоғары деңгейін күтеді.

2 шкала: жұмсақтық-қаталдық. Осы шкаланың нәтижелері бойынша балаға қолданылатын шаралардың ауырлығын, қатаңдығын, ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынаста белгіленген ережелердің қаттылығын, балаларды бір нәрсеге мәжбүрлеу дәрежесін бағалауға болады.

3 шкала: дербестік-бақылау. Осы шкала бойынша көрсеткіштер неғұрлым жоғары

болса, балаға қатысты бақылау мінез-құлқы соғұрлым айқын болады. Жоғары бақылау ұсақ қамқорлықта, обсессивтілікте, шектеулілікте көрінуі мүмкін; төмен бақылау баланың толық автономиясына, рұқсат етілуіне әкелуі мүмкін, бұл балаға немқұрайлы қараудың немесе таңданудың салдары болуы мүмкін. Сондай-ақ, бақылаудың төмендігі балаға деген сенімділікпен немесе ата-ананың оған Тәуелсіздік қалыптастыруға деген ұмтылысымен байланысты болуы мүмкін.

4 шкала: эмоционалды ара-қашықтық-жақындық. Бұл шкала ата-ананың баланың оған жақындығы туралы идеясын көрсететініне ерекше назар аудару керек. Бұл шкаланың мұндай түсіндірмесі сауалнаманың айна формасынан туындайды, оған сәйкес балалар ата-аналарына жақындығын, ең жақын және маңызды нәрсені ата-анасымен бөлісуге деген ұмтылысын бағалайды. Ата-ана мен баланың деректерін салыстыра отырып, ата-ана идеяларының дәлдігін, баланың оған жақындығын асыра бағалау немесе бағаламау туралы айтуға болады.

5 шкала: қабылдамау-қабылдау. Бұл шкала ата-ананың балаға деген негізгі көзқарасын, баланың жеке қасиеттері мен мінез-құлық көріністерін қабылдауын немесе қабылдамауын көрсетеді. Баланы тұлға ретінде қабылдау баланың қолайлы дамуының, өзін-өзі бағалауының маңызды шарты болып табылады. Ата-ананың мінез-құлқын бала қабылдаушы немесе қабылдамайтын деп қабылдауы мүмкін.

6 шкала: әріптестіктің болмауы-әріптестіктің болуы. Ата-аналар мен балалар арасындағы ынтымақтастықтың болуы өзара әрекеттесу сипатын жақсы көрсетеді. Ынтымақтастық-бұл баланың өзара әрекеттесуге қосылуының, оның құқықтары мен артықшылықтарын танудың салдары. Бұл ата-ана мен бала арасындағы теңдік пен серіктестікті көрсетеді. Мұның болмауы бұзылған қарым-қатынастың, авторитарлық, немқұрайлы немесе рұқсат етілмеген ата-ана стилінің нәтижесі болуы мүмкін.

7 шкала: бала мен ата-ана арасындағы келіспеушілік-келісім. Бұл шкала сонымен қатар ата-ана мен баланың өзара әрекеттесу сипатын сипаттайды және әртүрлі өмірлік жағдайларда олардың арасындағы келісімнің жиілігі мен дәрежесін көрсетеді. Сауалнаманың екі формасын қолдана отырып: балалар мен ересектер, келісім дәрежесін тек осы шкала бойынша ғана емес, сонымен қатар барлық басқа шкалалар бойынша бағалауға болады, өйткені олардың арасындағы сәйкессіздіктер бала мен ата-ананың отбасындағы тәрбиелік жағдайға деген көзқарасындағы айырмашылықтарды бағалауға мүмкіндік береді.

8 шкала: салдарлы-салдарсыздық. Ата-ананың дәйектілігі өзара әрекеттесудің маңызды параметрі болып табылады, бұл шкала ата-ананың өз талаптарында, балаға деген көзқарасында, жазалар мен көтермелеулерді қолдануда және т. б. қаншалықты дәйекті және тұрақты екенін көрсетеді.

9 шкала: ата-ананың беделі. Бұл шкаланың нәтижелері ата-ананың балаға әсер ету

саласындағы өзін-өзі бағалауын, оның пікірлері, әрекеттері, әрекеттері бала үшін қаншалықты беделді екенін, олардың әсер ету күші қандай екенін көрсетеді. Баланың деректерімен салыстыру ата-ана билігінің бағалары арасындағы сәйкессіздік дәрежесін бағалауға мүмкіндік береді. Балалар ата-ананың беделіне жоғары баға бергенде, бұл көбінесе жалпы ата — анаға деген оң көзқарасты білдіреді, сондықтан осы шкала бойынша көрсеткіштер баланың ата-анамен қарым-қатынасының позитивтілігін-негативтілігін диагностикалау үшін өте маңызды, сондай-ақ келесі-10 шкала бойынша көрсеткіштер.

10 шкала: баланың ата-анасымен қарым-қатынасына қанағаттану. Оныншы шкала бойынша ата — ана мен бала арасындағы қарым-қатынасқа қанағаттанудың жалпы дәрежесін бағалауға болады-сол жағынан да, екінші жағынан да. Қанағаттанудың төмен деңгейі ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынас құрылымындағы бұзушылықтарды, ықтимал қақтығыстарды немесе қазіргі отбасылық жағдайға қатысты алаңдаушылықты көрсетуі мүмкін.

Нұсқау: «Келесі ой-пікірлерді мұқият оқып шығып, сіздің ойыңызбен сәйкес келетін жерлерін, яғни келісетін деңгейіңізді 5 ұпайлық жүйемен белгілеңіз. Жауап іс қағазында әр баланың пікірін бөлек бағалаңыз.

5 — күмәнсіз, иә (аса қатты келісуді білдіреді)

4 — жалпы келісемін

3 — мүмкін

2 — иә жауабына қарағанда жоқ

1 — жоқ (тіптен келіспеу белгісі)»

Сұрақтаманың мәтіні:

1. Егер мен одан бір нәрсені талап етсем, мақсатыма міндетті түрде жетемін.
2. Мен оны нашар қылықтары үшін үнемі жазалаймын.
3. Әдетте қай киім киетінін өзі шешеді.
4. Менің баламды қараусыз қалдыруға болады.
5. Ұлым (қызым) өзінде болып жатқан жаңалықтардың бәрін маған айтады.
6. Мен оны өмірде ешнәрсеге қол жеткізе алмайды деп ойлаймын.
7. Мен оның бойынан жақсы қасиеттерінен гөрі кемшіліктерін жиі байқаймын.
8. Үй тапсырмасын біз жиі бірігіп орындаймыз.
9. Мен баламның денсаулығы үшін жиі мазасызданамын.
10. Мен талапты қойып, бірақ оны соңына дейін қадағаламайтынымды сезінемін.
11. Біздің отбасымызда үнемі қақтығыс болып тұрады.

12. Мен оған қандай тәрбие берсем, ол да өз балаларына сондай қарағанын қалаймын.
13. Ол менің өтінішімді бірнеше рет қайталап қызып барып орындайды.
14. Мен оған сирек ренжимін.
15. Мен оның барлық әрекеті мен қылықтарын бақылап отырамын.
16. Ол үшін ең бастысы — мені тыңдау деп санаймын.
17. Егер ол бақытсыздыққа ұшыраса, ең алдымен ол менімен бөліседі.
18. Мен оның қызығушылығын қолдамаймын.
19. Мен оны өзім қалағандай, ақылды, қабілетті деп санамаймын.
20. Дұрыс жасамағанымды мойындап, оның алдынан кешірім сұрай аламын.
21. Менің балама қорқынышты жағдай болып қалады деп жиі ойлаймын.
22. Менің оған деген қарым-қатынасымды, мінез-құлқымды түсіну қиын.
23. Отбасының басқа мүшелері кедергі келтірмегенде, менің баламның тәрбиесі анағұрлым жақсы болар еді.
24. Маған біздің арамыздағы қарым-қатынас ұнайды.
25. Оның достарының отбасына қарағанда, оның үйде орындайтын міндеттері көп.
26. Мен оған кейде қол көтеремін.
27. Егер ол қаламаса да, менің айтқанымды жасауға тура келеді.
28. Мен оған не қажет екенін жақсы білемін.
29. Мен балама үнемі аяушылық білдіремін.
30. Мен оны түсінетін сияқтымын.
31. Мен оның көп қасиетін өзгерткім келеді.
32. Отбасында шешім қабылдағанда оның пікірі үнемі ескеріледі.
33. Мен мазасыз әкемін (анамын) деп өзімді санаймын.
34. Менің мінез-құлқым ол үшін үнемі күтпеген жағдай туғызады.
35. Мен баламды жазалағанда менің жолдасым (әйелім, анам, т.б.) аса қаталдығыма жазғырады.
36. Мен ұлымды (қызымды) дұрыс тәрбиелеудемін деп ойлаймын.
37. Мен оған көп талап қоямын.
38. Менің мінезім жұмсақ.
39. Мен оған үйдің ауласында жалғыз қыдыруына рұқсат беремін.
40. Мен оны өмірдегі қиындықтар, әрі жазымдардан сақтауға ұмтыламын.
41. Менің кемшіліктерім мен әлсіздіктерімді байқағанын қаламаймын.
42. Маған оның мінезі ұнайды.

43. Мен оны ұсақ-түйекке бола сынға аламын.
44. Мен оны бар ынтаммен тыңдаймын.
45. Менің парызым — оны әртүрлі қауіптен сақтау деп санаймын.
46. Менің жіберген қателігімді ол жасаса мен оны жазаламаймын.
47. Отбасының басқа мүшелеріне баланы еріксіз қарсы қоятын кездерім болады.
48. Мен онымен күнделікті қарым-қатынастан шаршаймын.
49. Маған ол қаламаған істі еріксіз жасатуға тура келеді.
50. Өзгелер бұл қылығы үшін жазалайды, ал мен оны кешіремін.
51. Мен ол туралы бәрін білгім келеді: не туралы ойлайтыны, достарымен қандай қатынаста, т.б.
52. Ол үйде бос уақытында немен айналысатынын өзі таңдайды.
53. Мен оған әр уақытта көңілімнің толмағанын айтамын.
54. Мен оның мінез-құлқын қолдаймын.
55. Ол ойлап тапқан іске атсалысамын.
56. Оның болашағын біз әрқалай елестетеміз.
57. Бір нәрсе үшін мен жазғыратын да мақтайтын да кезім болады.
58. Мен оған бірнәрсе айтсам жолдасым (әйелім, апасы, т.б.) әдейі, керісінше басқаша айтатын кездері де болады.
59. Шешім қабылдағанда баламмен ақылдасамын.
60. Оған жеткілікті көңіл бөлемін.

Жауап парағы

Т.А.Ә. _____

Жасы _____

Білімі _____

Баланың аты-жөні _____ жасы _____

№	Нұсқаулар	№	Нұсқаулар	№	Нұсқаулар
1	1 2 3 4 5	21	1 2 3 4 5	41	1 2 3 4 5
2	1 2 3 4 5	22	1 2 3 4 5	42	1 2 3 4 5

3	1 2 3 4 5	23	1 2 3 4 5	43	1 2 3 4 5
4	1 2 3 4 5	24	1 2 3 4 5	44	1 2 3 4 5
5	1 2 3 4 5	25	1 2 3 4 5	45	1 2 3 4 5
6	1 2 3 4 5	26	1 2 3 4 5	46	1 2 3 4 5
7	1 2 3 4 5	27	1 2 3 4 5	47	1 2 3 4 5
8	1 2 3 4 5	28	1 2 3 4 5	48	1 2 3 4 5
9	1 2 3 4 5	29	1 2 3 4 5	49	1 2 3 4 5
10	1 2 3 4 5	30	1 2 3 4 5	50	1 2 3 4 5
11	1 2 3 4 5	31	1 2 3 4 5	51	1 2 3 4 5
12	1 2 3 4 5	32	1 2 3 4 5	52	1 2 3 4 5
13	1 2 3 4 5	33	1 2 3 4 5	53	1 2 3 4 5
14	1 2 3 4 5	34	1 2 3 4 5	54	1 2 3 4 5
15	1 2 3 4 5	35	1 2 3 4 5	55	1 2 3 4 5
16	1 2 3 4 5	36	1 2 3 4 5	56	1 2 3 4 5
17	1 2 3 4 5	37	1 2 3 4 5	57	1 2 3 4 5
18	1 2 3 4 5	38	1 2 3 4 5	58	1 2 3 4 5
19	1 2 3 4 5	39	1 2 3 4 5	59	1 2 3 4 5
20	1 2 3 4 5	40	1 2 3 4 5	60	1 2 3 4 5

Нәтижені өңдеу мен талдау.

Сұрақтаманың үш түрі де келтірілген кесте бойынша өңделеді.

Әр шкаладағы ұпайдың жалпы саны есептеледі мұнда кері және тура мәндес пікірлерді ескеру қажет. Кері пікірлер ұпайларға келесі үлгімен беріледі.

Жауаптар 1 2 3 4 5

Ұпайлар 5 4 3 2 1

Іс қағаз кілтінде кері сұрақтар жұлдызшамен берілген. Үшінші және бесінші шкалалар 10 пікірден тұратындықтан арифметикалық ұпай саны бұл шкалаларда екіге бөлінеді. Жауап беру іс қағазының кейбір жолы бір шкалага жатады. Мысалы: бірінші шкалара 1,13,25,37,49 пікірлер караса, 10 шалага: 12,24,36,48,60; 3 шкалага: 3,4,15,16,27,28.39,40,51,52 және т.б.

Жеткіншектер мен олардың ата-анасына арналған сұрақтама кілті.

1. жұмсақтық-қаталдық
2. дербестік-бақылау
3. эмоционалды ара-қашықтық-жақындық

4. қабылдамау-қабылдау
5. талап қоймау-талап қоя білу
6. әріптестіктің болмауы-әріптестіктің болуы
7. келіспеушілік-келісім
8. салдарлы-салдарсыздық
9. ата-ана беделі
10. баламен (ата-анамен) қарым-қатынаста қанағаттану.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.